

รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศ
ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส
A MODEL OF SANGHA AFFAIRS MANAGEMENT
TO EXCELLENCE TEMPLE ABBOTS

พระมหานพดล นวคุโณ (ถ่อนสันเทียะ)
PhramahaNoppadol Navaguno (Thonsantia)^๑

วิชัย แหวนเพชร
Wichai Venpeng^๒

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการรายงานผลการศึกษาคณะสงฆ์นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ๒) เพื่อศึกษาทฤษฎีรูปแบบและการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการสู่ความเป็นเลิศ ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า สภาพทั่วไปของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ส่วนที่ ๒ ตัวแบบ และส่วนที่ ๓ การนำไปใช้ และมีองค์ประกอบของรูปแบบประกอบย่อย ๗ ซึ่งเป็นไปตาม PESS MODEL

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ความเป็นเลิศ เจ้าอาวาส

^๑ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Buddhist Educational Administration, Educational Administration, Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand

^๒ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, Graduate School of Phranakhon Rajabhat University, Thailand

Abstract

This article is a report of the study of the dissertation on the "form of administration of the monastic order of excellence of the monks at the abbot's level" with the following objectives: 1) to study the state of affairs of monks at the abbot level; Theory, Formation, and Development of Corporate Governance Model for Excellence 3) To develop the model of the administration of the Sangha to the Excellence of the Abbot By qualitative research The instrument used was an interview form. The findings revealed that the general condition of the administration of monks at the abbot level The overall picture is very appropriate. The form of administration of the Sangha to the Excellence of the Abbot It consists of three main components: Part 1, Part 2, Part 3, and Part 3. The implementation and elements of Subform 7, which is based on PESS MODEL.

Keywords : Model of Sangha Affairs Management, Excellence, Abbots

๑. บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือการปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือ การปกครองตามธรรมวินัย และให้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทย โดยเฉพาะเมื่อรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้ เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาก็ได้กำหนดให้มีเถรสมาคมออกข้อบังคับวางระเบียบออก คำสั่ง มีมติ และออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^๑

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในความเรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการที่จะประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรม และใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^๒

วัดเป็นหน่วยงานปกครองและเป็นหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล หรือเป็นบุคคลตามกฎหมายตามความในมาตรา ๓๑ วรรคสอง และมาตรา ๑๙ แห่งราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ในการต่างๆ เองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนา ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ วรรคสาม ว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามมาตรา ๓๖ และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา ๓๑ วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา ๔๕

^๑ เฉลิมพล โสมอินทร์, **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๕-๒๕๕.

^๒ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และไวยวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่ง^๕

อำนาจการบริหารวัดอย่างในสมัยสุโขทัยยังปรากฏชัดเจนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น ดังกล่าวไว้ในโครงสร้างอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ว่ากษัตริย์อาจแต่งตั้งสังฆราช และสมภารประจำวัดต่างๆ แต่นั่นก็เป็นเฉพาะวัดหลวงเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านก็เป็นผู้มีส่วน ในการเลือกหรือแต่งตั้งสมภารวัดราษฎร์ที่ตนเป็นผู้สร้างหรือสนับสนุนอยู่ ขอบเขตอำนาจของสมเด็จพระสังฆราชเองที่ตัดสินใจลงโทษ หรือควบคุมพฤติกรรมพระสงฆ์ที่อยู่ในที่ห่างไกลก็เป็นเรื่องทำได้ลำบาก หากแต่อาศัยชาวบ้านในชุมชนเองคอยควบคุมพฤติกรรมพระสงฆ์ของตนเอง ดังที่ทราบกันแล้วว่าในอดีตนั้น หน้าที่พระสังฆราชและพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการบริหารทั้งหลายมุ่งไปที่กิจการใหญ่ๆ ระดับชาติ เช่น การชำระพระธรรมวินัย ให้บริสุทธิ์ เป็นต้น มากกว่าที่จะมุ่งไปดูแลกิจการของวัดต่างๆ ไปเราย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่าปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงควรให้มีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการหารูปแบบที่เหมาะสม และปรับปรุงระบบบริหารงานของคณะสงฆ์ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารงานคณะสงฆ์ เนื่องจากการบริหารจัดการในองค์กรของสงฆ์เอง ซึ่งมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการบริหารจัดการในทุกๆ ด้านร่วมกับคณะพระสังฆาธิการ ซึ่งในภาพรวมจะก่อให้เกิดความหลากหลายในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก แม้ว่าจะมีข้อกำหนดให้ดำเนินตามนโยบายหรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เดียวกัน กรมศาสนาซึ่งได้จัดทำแนวทางการบริหารจัดการได้แนวคิดแนวทางการดำเนินงานบริหารจัดการ องค์กรสงฆ์เพื่อมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นตามยุคตามสมัยแต่ในทางปฏิบัติจริงดูเหมือนจะยังมีปัญหาอยู่

เจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นผู้บริหารของวัด จึงจำเป็นต้องมีรูปแบบในการจัดการที่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยตลอดเวลา แต่ยังคงความเลื่อมใสศรัทธาถูกต้องตามพระธรรมวินัย ฉะนั้น เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นรูปแบบ หรือหลักการในการบริหารจัดการ มีพระสังฆาธิการเป็นผู้บริหารดูแล หากพระสังฆาธิการที่มีความรู้ความสามารถทางบริหารจัดการก็สามารถทำให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์มีระบบ และประสิทธิผลให้วัดเจริญรุ่งเรืองเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้มาพบเห็น และสามารถทำประโยชน์ให้แก่พุทธศาสนาและสังคมไทยมากขึ้น ปัจจุบันพระสังฆาธิการที่สามารถบริหารวัดอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพนั้นมีจำนวนน้อย สาเหตุหนึ่งมาจากการขาดความรู้เรื่องการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่จะนำไปประยุกต์ใช้บริหารจัดการวัดของตนให้เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ เพราะโดยทั่วไปพระสังฆาธิการไม่มีโอกาสได้เรียนรู้วิธีดังกล่าว วัดหลายแห่งในปัจจุบันจึงไม่สามารถดึงคนรุ่นใหม่ให้มาวัด

^๕ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) , การคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

และพระสงฆ์ในวัดไม่สามารถใช้ศักยภาพของตนทำประโยชน์ให้แก่วัดและชุมชนได้เต็มที่ หากปล่อยให้วัดมีสภาพเช่นนี้ต่อไป บทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนและสังคมไทยจะลดน้อยลงไปเรื่อยๆ และไม่สามารถช่วยเหลือพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปได้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส” เพื่อจะได้ทราบรูปแบบความต้องการต่างๆ ตลอดจนแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด ในภาพรวมของคณะสงฆ์หน่วยงานและประชาชนโดยส่วนรวมเฉพะอย่างยิ่ง เป็นฐานข้อมูลสำคัญด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อเป็นประโยชน์ในการสนับสนุนการกิจการของคณะสงฆ์ ให้มีประสิทธิภาพ และเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส

๒.๒ เพื่อศึกษาทฤษฎีรูปแบบและการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการสู่ความเป็นเลิศ

๒.๓ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส

๓. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการศึกษา แบ่งขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

๑) แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ ได้แก่ ความหมายของรูปแบบ องค์ประกอบของรูปแบบ ประเภทของรูปแบบ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี การพัฒนารูปแบบ การตรวจสอบรูปแบบ

๒) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสู่ความเป็นเลิศ ได้แก่ ความหมายของการบริหาร หลักสำคัญของการบริหาร กระบวนการบริหารจัดการ ทฤษฎีกรในการบริหาร หลักธรรมสำหรับการบริหาร ความหมายของการบริหารสู่ความเป็นเลิศ องค์ประกอบของการบริหารสู่ความเป็นเลิศ ขั้นตอนการดำเนินงานของการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

๓) แนวคิดเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๔) ข้อมูลพระสังฆาธิการ ได้แก่ ความหมายของพระสังฆาธิการ ประเภทของพระสังฆาธิการ อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

๓.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส โดยมีขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ

กลุ่มที่ ๑ ศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสขึ้นไป จำนวน ๑๖ รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) โดยเป็นพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่น แบ่งเป็นคณะสงฆ์มหานิกาย จำนวน ๑๔ รูป และคณะสงฆ์คณะธรรมยุต ๒ รูป

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำนวน ๗ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำนวน ๙ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ พื้นที่การปกครองของคณะสงฆ์ไทยในระดับหน ประกอบด้วยคณะสงฆ์มหานิกาย ๔ หน ได้แก่ หนกลาง หนตะวันออก หนเหนือ และหนใต้ รวมทั้งคณะสงฆ์คณะธรรมยุต

๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีการดำเนินการจัดทำเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ – มกราคม ๒๕๖๐

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจะดำเนินการเป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส

ขั้นตอนที่ ๓ แก้ไข ปรับปรุง และเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ฉบับสมบูรณ์

๕. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส มีการวางระเบียบข้อบังคับสำหรับพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด เพื่อการปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นไปตามพระธรรมวินัย มีการส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักธรรม ธรรมศึกษาและบาลีแก่พระภิกษุสามเณร และเยาวชน ๒) มีการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติสายสามัญแก่ พระภิกษุสามเณร ๓) มีการส่งเสริมให้จัดการอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบ ขึ้นทุกปี ๔) มีการให้รางวัลและยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมและแผนกสามัญให้มีขวัญกำลังใจ ๕) การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่เรียนนักธรรมและบาลี ๖) มีการจัดสรรรางวัลให้นักเรียนที่สอบได้ตามโอกาส ๗) มีการสอบวัดและประเมินผลการศึกษาทุกปี จัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๒) สนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ๓) มีการออกไปสอนธรรมะตามโรงเรียนหรือสถานศึกษา ๔) มีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาหรืออุปกรณ์การกีฬาให้กับโรงเรียนต่างๆ ๕) มีการตั้งกองทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น มีการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาแก่ประชาชนในเทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น ๒) จัดให้มีการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่ออบรมศีลธรรมอันดีงาม และส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ๓) การเผยแผ่ธรรมโดยวิธีการแสดงธรรมแบบปาฐกถาให้กับประชาชนได้รับฟังและเข้าใจในพระพุทธศาสนา ๔) มีการส่งเสริมให้พระภิกษุได้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ๕) มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ ๖) มีการจัดให้มีพระธรรมทูตหรือพระธรรมจาริกอบรมสั่งสอนแก่ชาวบ้าน การดูแลรักษาอาคารสถานที่ของวัดมีความเป็น ระเบียบ เรียบร้อย สะอาด สวยงาม มั่นคงแข็งแรง และเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน ๒) การจัดสิ่งแวดล้อมภายในวัดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ๓) เน้นการบูรณะและการปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะที่มีคุณค่าเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานของวัด ๔) มีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารรวมทั้งเครื่องสาธารณูปโภค ๕) มีการจัดสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น ไฟฟ้า น้ำ ฉันทน์ น้ำใช้ เสนาสนะ ให้เพียงพอแก่พระภิกษุสามเณร อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล ๒) การจัดกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ๓) การอนุญาตให้ชุมชนใช้สถานที่ในวัดจัดกิจกรรมต่างๆ ๔) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของชุมชน ๕) ช่วยเหลือประชาชนในยามประสบภัยทางธรรมชาติ ๖) พระสังฆาธิการจัดกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชนภายในวัด

ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูภาวนาโสภิต** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”^๖ พบว่ารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้น เป็นรูปแบบขั้น บันไดมีการประสานงานแบบบนลงล่างลงมาตามลำดับขั้น คือ ระดับภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด ส่วนในเขตล้านนามีอัตลักษณ์ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นของตนเอง ด้านแนวทางการบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่มาใช้เพื่อรองรับความทันสมัย ตามแนวทางปฏิบัติของพระสังฆาธิการที่มีหน้าที่กำหนดนโยบาย เพื่อปฏิบัติงานส่วนหนึ่งการบริหารเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรมก็คือ สายงานของพระธรรมทูต ซึ่งพระธรรมทูตจะมีหน้าที่สั่งสอนอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง มีองค์กรมีการจัดอบรมฝึกฝนรับนโยบายและงบประมาณมาปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่จากการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้นต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือภาคประชาชนพุทธศาสนิกชนทุกคน เพื่อให้พระพุทธศาสดำรงต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุภาพร มากแจ้ง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพการจัดการคณะสงฆ์” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ประกอบด้วยการจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงหลักการ ๔ ประการ ได้แก่ ความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทของสถาบันสงฆ์ ความต้องการการศึกษาของคณะสงฆ์ สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติตามรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนร่วมอยู่ในระบบการจัดการศึกษาของชาติไม่แยกส่วนเฉพาะสงฆ์ โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการการศึกษาทุกระดับ อันจะช่วยเอื้อประโยชน์ต่อความเป็นเอกภาพเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาและเป็นการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างได้ประโยชน์สูงสุด รวมทั้งบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเชิงความรู้คู่คุณธรรม ในด้านหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ควรจำแนกหลักสูตรออกเป็น ๓ ประเภท ตามสภาพของผู้เรียน การสร้างหลักสูตรควรดำเนินการโดยคณะผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาทั้งบรรพชิตและ คฤหัสถ์ โดยคำนึงหลักการจัดการศึกษาทั้ง ๔ ประการ ร่วมกับภิกษุภาวะและวินัยสงฆ์ ในด้านการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ หน่วยงานผู้ดูแลควรเตรียมการแก้ปัญหาระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษา ตามโครงการศึกษาของชาติ พัฒนาบุคลากรวิชาชีพ สร้างความมั่นคงและสวัสดิการแก่บุคลากร

^๖ พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”, *ปริญญาปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓).

^๗ สุภาพร มากแจ้ง, “การศึกษาสภาพการจัดการของคณะสงฆ์”, *ปริญญาดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๓).

ผลการศึกษาทฤษฎีรูปแบบและการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการสู่ความเป็นเลิศ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสมีส่วนประกอบใหญ่ของรูปแบบประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ส่วนที่ ๒ ตัวแบบ ส่วนที่ ๓ การนำไปใช้ และมีองค์ประกอบของรูปแบบประกอบหลัก ๗ ได้แก่ วัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย สภาพแวดล้อม การบริหารสู่ความเป็นเลิศ งานกิจการคณะสงฆ์ วิธีการบริหารสู่ความเป็นเลิศ และการประเมินผล ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ มี ๓ องค์ประกอบ องค์ประกอบที่ ๑ วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่ ๒ จุดมุ่งหมาย องค์ประกอบที่ ๓ สภาพแวดล้อม

ส่วนที่ ๒ ตัวแบบ มี ๓ องค์ประกอบ องค์ประกอบที่ ๑ วิธีการบริหารสู่ความเป็นเลิศองค์ประกอบที่ ๒ องค์ประกอบการบริหารสู่ความเป็นเลิศ องค์ประกอบที่ ๓ งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ส่วนที่ ๓ การนำไปใช้

การบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสคือ “PESS MODEL”

P หมายถึง P = Process (กระบวนการบริหาร) คือ กระบวนการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศให้เกิดขึ้นแก่พระสังฆาธิการ ๖ ประการ (P6) ได้แก่

P1 = การวางแผน (planning)

P2 = การสื่อสารความเข้าใจ (Communication)

P3 = การปฏิบัติการ (Operation)

P4= การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement)

E หมายถึง E = Management To Excellence (การบริหารสู่ความเป็นเลิศ) คือ องค์กรที่มีการบริหารสู่ความเป็นเลิศในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๗ อย่าง (E7) ได้แก่

E1 = ภาวะผู้นำ (Leadership)

E2 = การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning)

E3 = การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ (Customer Focus)

E4 = สารสนเทศและการจัดการความรู้ (Information Management)

E5 = การให้ความสำคัญแก่บุคลากร (Human Resource Focus)

E6 = การบริหารกระบวนการ (Process Management)

E7 = ผลการดำเนินงาน (Operation Results)

S หมายถึง S = Sangha Affairs (งานกิจการคณะสงฆ์) คือ งานอันเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการต้องดำเนินการ ๖ งาน (S6) ได้แก่

S1 = กิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง (Governance)

S2 = กิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนาศึกษา (Education)

S3 = การคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (Education Welfare)

S4 = กิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ (Propagate)

S5 = กิจการของคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ (Public Facilities)

S6 = กิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ (Public Welfare)

S หมายถึง S = Sappurisa-dhamma (สัพปุริสธรรม) คือ ธรรมของสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี ๗ ประการ (S7) ได้แก่

S1 = ธัมมัญญูตา เป็นผู้รู้จักเหตุ (knowing the cause)

S2 = อตถัญญูตา เป็นผู้รู้จักผล (knowing the purpose)

S3 = อัตตัญญูตา เป็นผู้รู้จักตน (knowing oneself)

S4 = มัตถัญญูตา เป็นผู้รู้จักประมาณ (knowing how to be temperate)

S5 = กาลัญญูตา เป็นผู้รู้จักกาล (knowing the proper time)

S6 = ปริสัญญูตา เป็นผู้รู้จักบริษัท (knowing the society)

S7 = บุคคลัญญูตา เป็นผู้รู้จักบุคคล (knowing the different individuals)

๖. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่ความเป็นเลิศของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส” เป็นการนำขั้นตอนวิธีการบริหารสู่ความเป็นเลิศ ๖ องค์ประกอบ ได้แก่ การวิเคราะห์องค์กร การวางแผน การสื่อสารความเข้าใจ การปฏิบัติการ การควบคุม และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาใช้กับองค์ประกอบการบริหารสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ (Leadership) การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ สารสนเทศและการจัดการความรู้ การให้ความสำคัญแก่บุคลากร การบริหารกระบวนการ (Process Management) และผลการดำเนินงาน (Results) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ งานประกอบด้วย ๑)งานด้านการปกครอง ๒)งานด้านศาสนาศึกษา ๓)งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔)งานด้านการเผยแผ่ ๕)งานด้านการสาธารณูปการ และ ๖)งานด้านสาธารณสงเคราะห์ มีสัพปุริสธรรม คือ ธรรมของสัตบุรุษ ๗ ประการ ประกอบด้วย ๑) เป็นผู้รู้จักเหตุ ๒)เป็นผู้รู้จักผล ๓) เป็นผู้รู้จักตน ๔) เป็นผู้รู้จักประมาณ ๕) เป็นผู้รู้จักกาล ๖) เป็นผู้รู้จักบริษัท และ ๗) เป็นผู้รู้จักบุคคล สรุปเป็น “PESS MODEL” ฉบับร่าง

๗. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้
ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังต่อไปนี้

๗.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) พระสังฆาธิการผู้ทำหน้าที่เจ้าอาวาสในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ควรได้รับการอบรมและสนับสนุนให้มีการศึกษาให้มากที่สุด
- ๒) ให้ความสำคัญต่อการกำกับดูแล การปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดให้ถูกต้องเหมาะสม
- ๓) ส่งเสริมการพัฒนาระบบการศึกษาของสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ
- ๔) เจ้าอาวาสทุกวัด ควรวางแผนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ และให้โอกาสพระลูกวัดในการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงาน
- ๕) สร้างองค์กรเครือข่าย ระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อการวางแผนการดำเนินงาน และการพัฒนา แก้ปัญหาต่าง ๆ

๗.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- ๑) เจ้าอาวาสควรเข้าร่วมการอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ
- ๒) พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติงานให้สอดคล้องและเป็นไปตามนโยบายของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง
- ๓) เจ้าอาวาสควรปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเป็นกัลยาณมิตรเท่าเทียมกัน
- ๔) ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องทุกครั้งที่มีการปฏิบัติงาน
- ๕) นำผลการประเมินมาปรับปรุงในการปฏิบัติงานครั้งต่อไปทุกครั้ง

บรรณานุกรม

- เฉลิมพล โสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖.
- พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์). “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”. **ปริญาปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ). **การคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีการบริหาร**. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- สุภาพร มากแจ้ง. “การศึกษาสภาพการจัดการของคณะสงฆ์”. **ปริญาปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓.

